

և ցիր ընդ ասպարէզն սփռեալ կային բեկորք խորտակելոց կառացն, բազմավտանգ ևս գործելով զարշաւանս : Հնգեակ և եթ մնացին մարտակիցք, մին թեսաղացի, միւսն լիբէացի, ոմն սիրակուսացի, և միւս ոմն կորնթացի, և հինգերորդն թեբացի . երբեակ առաջինքն մերձ էին 'ի պատել զվերջին շրջանն . բայց թեսաղացին հարաւ ընդ նպատակն, խորտակեցան կառք նորա, և ինքն ընդ սանձան պատատեալ անկաւ թաւալգլոր : Այլ մինչդեռ ձիանն կործանէին 'ի վերայ ձիոց լիբէացւոյն՝ որ կից առ երի արշաւէին, և երիվարք սիրակուսացւոյն հոսէին 'ի խոխումն՝ որ զայնու տեղեան շուրջ կային, և հնչէր վայրն առ հասարակ 'ի բազմագոչ ճիչ աղաղակի, հասին կորնթացին և թեբացին, և պարապ գտեալ ճախր առին զնպատական, և մարակ 'ի կուշտ ամեհի երիվարացն արարեալ՝ եկին կային առաջի գատաւորացն . զառաջին մրցանակն կալեալ 'ի նոցանէ կորնթացւոյն, և թեբացւոյն զերկրորդն՝ 1 :

ՏՆՏԵՍ ԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ՃԱՐՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Երրոպայի վաճառականութեան վրայ 2 :

ՔԱՆԻ որ եւրոպայիք հին ատենէն 'ի վեր զրուած նախապաշարման արգելքները վերցուցին՝ որով նաւարկութիւնը սահմանաւոր տեղւոյ մը մէջ պարունակուած էր, և բոլոր Ալկիանոսը վաճառականութեան արահետ ճամբայ մը դարձուցին, վաճառականութեան սահմանն ալ այնչափ ընդարձակեցաւ, որչափ որ ծանօթ երկիր կայ հողազրն տիս վրայ : Հիմա Արոպայի ծովային տէրութեանց զբօշակները՝ աշխարհիս ամէն կողմը ազատ համարձակ կը ծածանին, Միսիայի և Միսրիկայի ծովե-

րուն մէջ, Միսրիկէի ծովեզերքները, Աստրախայի մօտերը ու Փոլինէզիայի անհամար կղզեաց մէջ : Արոպայի երկիրներուն մէկ մասը Ալկիանոսին վրայ ըլլալով, ներքին ծովերն ալ այլ և այլ աշխարհաց ներսերը մտնելով՝ ծովային երկիրներ կը ձեւացնեն ցամաքին մեծ մասը . մեծամեծ գետերն ալ որ Արոպային ամէն կողմերէն մէկըմէկ կը կրտեն՝ նոյն իսկ ցամաքին ներսի կտորը նաւարկութեան կը յարմարցնեն . ուրիշ կողմերն ալ արուեստական ջրանցքներ բանալով նաւարկելի գետերը մէկմէկու հետ հաղորդեցին : Բայց ամենէն աւելի այլ և այլ վաճառական քաղաքներ ու ճարտար ժողովուրդներ մէկմէկու մօտեցնողը եղան՝ վերջիատեննեւրոս շինուած երկաթուղիները, որոնցմով ամենայն վաճառք դիւրին, անփնաս և շուտ աշխարհքէ աշխարհք կը փոխադրուին : Շոգենաւերն ալ գրեթէ ամէն ծովեզերեայ տեղուանք մէկմէկու հետ կապեցին կարգաւորեալ ու սահմանեալ նաւարկութեամբ . և հիմա գետի նաւարկութիւններուն շատն ալ շոգենաւերով կ'ըլլան : Այլ վերջի տարիներս վաճառականութեան մեծ դիւրութիւն ու օգուտ բերին ելեքտրական հեռագիրները, որոնց ձեռքով լուսոյ արագութեամբ երկրէ երկիր լուր կը հասնի աս ան վաճառքին փնտուելուն ու սղնալուն, ստակներու ու դրամութեան թղթոց արժէքին իջնելուն ու ելլելուն, և այլն :

Իսկ Արոպայի արտաքին վաճառականութեան յառաջանալուն ամենէն մեծ պատճառն եղաւ՝ ժեղարձն վերջերը եղած աշխարհագրական գիւտերն ու զննութիւնները . և հետեւապէս գաղթականութեան դրութիւնը, որով աշխարհիս ամենէն հեռաւոր մասանց հետ ալ հաղորդակցութիւնը դիւրացաւ . և վաճառականութիւնը օր օրուան վրայ աւելի ընդարձակեցաւ՝ երբ յայնկոյս Մոլանտեանին գաղթական ժողովուրդներն ինքնագլուխ ազատ տէրութիւն եղան, և մանաւանդ երբ մեծամեծ վաճառական ընկերութեանց

1 Ուղեորութիւն Անաթ. հտ. Գ. էջ 313 :

2 Տե՛ս էջ 347

արտունուծիւններն ու մենավաճառու-
ծեան օրէնքը ջնջուեցաւ, և տէրու-
ծիւնները նորանոր դաշնադրուծիւն-
ներով մէկմէկու ձեռք տուին իրարու
վաճառականուծիւնը պաշտպանելու :
Վաւարկուծիւնն ալ շատ աշխարհա-
ղրական և աստղաբաշխական զննուծի-
ներով երթալով կատարելագործուե-
ցաւ, ու ամէն տեղի, ծովեզերաց, ծոցե-
րու ու նաւահանգիստներու տեղագը-
ծեր շինուեցան՝ վտանգաւոր կողմերն,
ժայռերն ու ծանծաղուտները նշանա-
կելով. նաւարկուծեանց յաճախու-
ծեամբը նաւաստիներն ալ աւելի ճար-
պիկ ու վարպետ եղան : Եւստիով Ռ-
րևելեան Նիգկաստանը Նիգկայ Ու-
կիանոսին, Վարմիր ծովուն ու Վգիպտո-
սին ձեռքովը Խնկիլթէուայի մայրաքա-
ղաքին հետ կապուեցաւ. նոյն պատճա-
ռաւ Վգիպտոս ալ վաճառականուծե-
նոր կեդրոն մը հաստատուեցաւ, ուս-
կից շոգենաւերն ցրուելով՝ բոլոր Սի-
երկրական ծովուն մէջ՝ Վարոպայի հա-
րաւային, արևելեան ու արևմտեան կող-
մերն կը պատեն : Ուրիշ կողմանէ ալ
Բրիտանեան արշիպելագոսն ու Հիւ-
սիւսային կամ Խնկիլթի Վմերիկան
մէկմէկու հետ միացան : Ուրիշ ընկե-
րուծիւններ ալ որ հաստատուեցան
Խնկիլթէուայի, Վաղղիայի և Հոլան-
տայի մէջ, աւելի մեծ բանի մը ձեռք
զարկին՝ իրենց երկրին նաւահանգիստ-
ները Վմերիկայի արևմտեան կողմի եր-
կիրներուն հետ կցելու. և Վրոլամ-
պիայի միջերկրականէն և հարաւային
Վմերիկայէն անցնելով, Բսիոյ հարա-
ւային կողմը ու Սալէզիա իջնելու. ան-
կէց ալ ինչուան Վստրալիոյ Սիտի ը-
սուած կողմը, ու անկէց ալ միանալու
Վոր Օէլանտիոյ մէջ հաստատուած
դաղթականուծեանց հետ. աս ընկե-
րուծիւնն ալ օր օրուան վրայ առաջ
երթալու հետ է :

Վստրալիոյ Վիւն, դիւրուծիւն ու
շուտուծիւնն որ ըսինք՝ աւելի կիմացուի
ան ճարտարահար ընկերուծիւններով
որոնցմով որ այսչափ մեծ ու ծաւալեալ
վաճառականուծեան համար հարկա-

ւոր եղած օտակը բոլոր աշխարհք կը
դառնայ թղթադրամոց, փոխանակա-
գրոց ու դրամատանց ձեռքովը. անանկ
որ բռնուծեան ու անակնկալ վտանգաց
վախերը գրեթէ բոլորովին վերջացած
են :

Վարոպայի վաճառականուծեան մեծ
պատճառներէն մէկն ալ՝ իր ձեռնա-
րուեստներն ու ճարտարուծիւնն է. ու
րով ուրիշներէն աժան աժան անգործ
ապրանք առնելով, զանոնք նորէն իրենց
տիրոջը կը ծախէ այլ և այլ նիւթեր
ձեւացնելով : Եւսով որ Վարոպայի մէջ
վաճառականուծիւնն ու ճարտարուծիւնը
հաւասար քայլով առաջ կ'երթան, և
ամէն կարգի ժողովրդոց մէջ կը տարա-
ծեն ան կենցաղասէր հանգստուծիւնն
ու շքեղուծիւնը՝ որ եւրոպացւոց յա-
տուկ է : Եւ բաց իրենց աշխարհքին
ձեռագործներէն, ուրիշ որ և իցէ աշ-
խարհքներու բերքերն ու ապրանքը
դիւրին ու աժան կերպով ձեռք կրնան
բերել, որոնք որ ատեն մը մեծամեծաց
տներն միայն կը գտուէին. զոր օրինակ
հիմա հարուստին ու միջակ մարդուն
տունը հաւասարապէս կը գտուին Սա-
լէզիայի համեմները, Նիգիլեաններու
և Սոբայի խահուէն, Չինու թէյը,
Պրասիլի շաքարը, և ուրիշ հեռաւոր
աշխարհաց ամէն տեսակ բերքերը. ու
րոնցմէ շատը աղքատ ժողովրդեան ալ
գործածելի եղած են :

Իսկ Վարոպայի տէրուծեանց վաճա-
ռականուծեան մէջ ունեցած յաջողա-
կուծիւնը աս կարգով կրնանք սահմա-
նել. առջինը Նիգղիոյ միացեալ թագա-
ւորուծիւնը. երկրորդը Վաղղիոյ նորա-
հաստատ կայսրուծիւնը. երրորդը գերմա-
նական տէրուծեց Սաքսի դաշնակցու-
ծիւն ըսուածը, որ կը ձեւանայ Բրու-
սիայէն, Վերմանական դաշնակցուծեց
տէրուծիւններէն, Վստրիոյ կայսրուծե-
նէն ու Խալիոյ քանի մը դքսուծիւննե-
րէն. ասոնցմէ չեն Սէքլէնպուրկի ու
() լոէնպուրկի մեծ դքսուծիւնները,
Նիւովերի թագաւորուծիւնը, և Նի-
սէաթիք ըսուած իրեք քաղաքները. վա-
ճառականուծեւ կողմանէ չորրորդն ալ

Ռուստիան կը սեպուի: Բայց կան երկու իրեք մանր տէրութիւնք ալ, որոնք թէ պէտ առջիններուն չափ ընդարձակ ու բազմամարդ չեն, բայց վաճառակա նութեան մէջ մեծ յառաջադիմութիւն ունին. այսպէս են Հոլանտան, Փիէ մոնթն ու Պիլճիան: Հոլանտայի վաճառականութիւնը շատ ընդարձակ է պատճառաւ իրեն գաղթականներուն՝ որ են Բելից մէջ Ղապա, Սումատրա, Պորնէյ, Զելէպ ու Սոլուբեան կողմերը: Բելիցայի մէջ Սուրինամ, Վուրասայ. Բիլիկէի մէջ Սուրինայի ծովեզերքը: Պիլճիան գաղթական չունի, բայց իր երկրին մէջ ալ ամիոփուած ըլլալով՝ իր վաճառականութիւնը Շուէտ — Սուիդէիայինէն ու Սպանիայինէն աւելի է ու գրեթէ Ռուսին կը հասնի: Բոննց կարգը կրնանք սեպել նաեւ Բելգիոյ քաղաքը, որ Լարուայի ցամաքին առջի նաւահանգիստը կրնայ սեպուիլ, և իրեն ներս մտած ու ելած ասորանաց գումարը Ռուսաստանինէն շատ աւելի է: Բոննցմէ ետեւ կուգայ Տաճկաստանի վաճառականութիւնը. որուն վրայ թէպէտ որոշ տեղեկութիւն չունինք, բայց յայտնի է որ օր օրուան վրայ երթալով կը ծաղկի ու կը զարգանայ, մանաւանդ ծովային վաճառականութիւնը. որովհետեւ որ ցամաքի կողմանէ դեռ շատ պակասութիւն կայ հաղորդակցութեան ու ճամբայներու դիւրութեան. ծովային վաճառականութեան ալ մեծապէս մասը օտարաց ձեռքն է, նոյն իսկ երկրին բերող վաճառականութիւնը: Յանկալի բան է որ մեր ազգայինք որ ի սկզբանէ հետէ վաճառականութեան մեծ յարմարութիւն ցոյցած են՝ եւրոպական օրինօք վաճառականութեան ու նաւարկութեան ձեռք զարնէին:

Ուրիշ յօդուածով մըն ալ պիտի խօսինք Լարուայի գլխաւոր տօնավաճառներուն վրայ. անոր ետեւէն Լարուայի վաճառաշահ քաղքերներուն ցուցակն ալ կը դնենք:

ԲՆԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ՍԿԶՐՈՒՆՔ ԲՆԱԼՈՒԾՈՒԹԵԱՆ

Դաս թ. Առի սկզբանց համառոտութիւնք:

ԻՍԶՈՒԱՆ հիմա շատ մը նիւթոց վրայ հիմնական տեղեկութիւններ ունեցանք ու ճանչցանք թէ ինչ է թըթուածինը, ջրածինը, օդը, ջուրը, կիրը, կաւիճը, և այլն. և թէ ասոնց մէջ շատը պարզ մարմին չեն, հապա աւոնց բաղադրութիւնը: Ինչպէս օդը թըթուածնէ ու մահածնէ բաղադրեալ է, ջուրը որ թթուածնէ ու ջրածնէ բաղադրեալ է, կիրը թթուածնէ ու զուտ կրէ, կաւիճը կրէ ու ածխային թթուէ, ածխային թթուն ալ ածուխէ ու թթուածնէ, և այլն:

Իսկ թթուածնին, ջրածնին ու զուտ ածխին համար ամենեւին չըսինք թէ ինչ նիւթերէ բաղկացեալ են, ինչպէս որ հասարակ ջրին, ծովու ջրին, հանքային աղին, գաճին, կաւին ու շաղախներուն համար ըսինք:— Եւ ուրեմն իմացանք թէ մարմիններն երկու տեսակ են եղեր. մէյմը անոնք որոնք ուրիշ նիւթերով բաղադրած չեն, ուստի ուրիշ նիւթերու ալ չեն լուծուիր, և ասոնք կ'ըսուին պարզ մարմիններ. մէյմըն ալ անոնք, որոնք այլ և այլ պարզ մարմիններէ միացեալ ու բաղկացեալ են, ասոնք ալ կ'ըսուին Բաղադրեալ մարմիններ:

Հիներն ինչպէս որ գիտէք պարզ մարմինները չորս կը սեպէին, որ են օդ, ջուր, հուր, հող. և ասոնց պարզ կ'ըսէին, իբրեւ թէ աշխարհիս ամէն նիւթերն ասոնցմէ շինուած ըլլային. բայց մենք ասկէց առջի դասերուն մէջ ցոյցինք, որ ասոնցմէ մէկն ալ պարզ մարմին չէ, հապա ամէնքն ալ բաղադրեալ:

Իսկ արդի բնալուծութիւնը մեզի կը սորվեցնէ, որ ինչուան հիմա ճանչցուած տարերաց կամ պարզ մարմնոց թիւը 62 հաս է. բայց շատ հաւանական է որ բնալուծութիւնը աւելի կա.